

Мазоренко О.В.

*старший викладач кафедри менеджменту та бізнесу
Харківського національного економічного університету
м. Харків, Україна*

ВИЗНАЧЕННЯ СТАДІЇ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Діяльність підприємства підпорядковується життєвому циклу, який представляє собою послідовність стадій, які змінюють одна одну в процесі діяльності підприємства. При цьому кожна стадія характеризується різними ознаками зовнішнього та внутрішнього середовища, а зміна стадій відбувається під впливом та в результаті змін у середовищі. Так, в сучасних умовах мінливості бізнес-середовища підприємства стикаються з проблемою визначення стадії життєвого циклу, що дозволить вибрати стратегію подальшого функціонування та розвитку.

Дослідження питань оцінки життєвого циклу підприємства висвітлені в роботах Хенкса С., Гончарова В.М., Макаренко М.В., Припотень В.Ю., Раєвневої О.В., Широкової Г., Корягіної С.В., Лисенко Ю.Г. та Гузь Н.Г. [1; 2; 4–7]. Ці питання на сьогоднішній день з методологічної точки зору є, на наш погляд, недостатньо розробленими, єдиного підходу немає.

Метою статті є аналіз методик оцінки життєвого циклу підприємства та визначення стадії життєвого циклу підприємств Харківського регіону.

В роботі [4] в основу оцінки життєвого циклу підприємства покладено розрахунок інтегрального показника, який враховує рівні розвитку світової та національної економік, підприємства та окремих сфер діяльності підприємства. Науковець [2] також пропонує оцінку життєвого циклу на основі інтегрального індексу, який враховує фінансові показники діяльності підприємства.

У моделі визначення стадії життєвого циклу, що запропонована Лисенко Ю.Г. та Гузь Н.Г. [5], як критерій оцінки фази життєвого циклу підприємства

використовується показник конкурентного статусу підприємства, який враховує конкурентну позицію, внутрішній потенціал підприємства тощо.

Наступна група вчених в роботах [1; 6; 7] пропонує проводити оцінку життєвого циклу за критеріями віку, розміру та ступеню формалізації управління підприємства. На думку вищезазначених авторів, у своєму розвитку підприємство проходить через кілька стадій, кожна з яких має певні характеристики, що дозволяють відокремити одну стадію від іншої. При цьому розрізняють п'ять стадій життєвого циклу підприємства.

Оскільки згідно авторського бачення моделі життєвого циклу підприємства, яка висвітлена в [3, с. 95], життєвий цикл функціонування та розвитку підприємства складається з п'яти стадій (створення та становлення, зростання, стабільність, спад, ліквідація), то найбільш прийнятною методикою для визначення стадії життєвого циклу підприємства є методика Хенкса С., яка висвітлена в роботах [1; 7].

Сутність даної методики полягає в тому, що підприємство розвивається через визначену послідовність стадій, ці стадії можна виразити за допомогою кластерів підприємств, які мають загальні характеристики наступних змінних: вік підприємства, розмір підприємства та ступінь формалізації управління [1]. При цьому вік та розмір підприємства є фактичними даними на момент проведення оцінки, а ступінь формалізації управління визначається експертним шляхом на основі рейтингової оцінки згоди респондентів з переліком тверджень щодо рівня формалізації їх підприємства.

Для визначення стадії життєвого циклу підприємства було зібрано дані щодо віку, розміру та ступеню формалізації 10 підприємств машинобудівної галузі Харківського регіону. При цьому середній вік підприємств у виборці – 73 роки, середній розмір – 1166 чоловік, а ступінь формалізації управління на різних підприємствах складає від 22,93 до 28,93 балів.

Групування підприємств за стадіями життєвого циклу проводилось за допомогою кластерного аналізу. Для виділення кластерів стадій життєвого циклу функціонування та розвитку підприємства згідно зазначеної методики в дослідженні було використано ієрархічний агломеративний кластерний аналіз з

використанням алгоритму Уорда, який дозволяє створити найбільш порівнянні за розміром кластери.

В результаті кластерного аналізу автором було побудовано дендрограму розподілу досліджуваних підприємств за стадіями життєвого циклу функціонування та розвитку підприємства. Згідно побудованої дендрограми виділено три кластери. До першого кластеру увійшло 30% досліджуваних підприємств, до другого кластеру належать 50% підприємств, а до третього кластеру увійшло лише 20% підприємств.

Кластер А складається з підприємств, середній вік яких 49,3 роки, вони також є найменшими за розміром підприємствами зі всієї вибірки (середня чисельність персоналу в групі складає 475 чоловік), при цьому цей показник на різних підприємствах варіюється від 61 до 1020 чоловік. Також підприємства даного кластеру мають найнижчий ступінь формалізації (в середньому 23,34).

До кластеру В увійшли підприємства, середній вік яких 78,6 років, при цьому показник розміру значно вищий, ніж у попередньому кластері (середня чисельність персоналу перевищує 2400 чоловік), ступінь формалізації також найвищий по всій вибірці та в середньому дорівнює 27,65.

Підприємства, що увійшли до кластеру С, характеризуються найвищим віком (середній вік складає 134 роки). Але за розміром вони не перевищують кластер В та А. Так, середня чисельність персоналу підприємств даної групи складає 311 чоловік. Ступінь формалізації достатньо високий (26,19), але не перевищує підприємства кластеру В.

В результаті кластерізації було отримано три кластери. Аналіз моделі життєвого циклу функціонування та розвитку підприємства, що запропонована в [3], а саме опис окремих стадій з урахуванням характеристики кожного кластеру дозволяє зробити висновок, що розглянуті в дослідженні підприємства згідно підходу Хенкса С. перебувають на другій, третій та четвертій стадії життєвого циклу, що згідно запропонованої п'ятиетапної моделі відповідає стадіям зростання, стабільності та спаду. Таким чином, на стадії зростання знаходяться ПАТ "Вовчанський агрегатний завод", ПАТ "Харківський завод Гідропривід", ПАТ "Харківський котельно-механічний завод"; на стадії стабільності – ВАТ

“Турбоатом”, ПАТ “ХАРП”, ПАТ “Харківський електротехнічний завод “Укрелектромаш”, ПАТ “Коннектор”, ПАТ “Харківський машинобудівний завод “Світло Шахтаря”; а на стадії спаду – ПАТ “Куп'янський машинобудівний завод”; ПАТ “Електромашина”.

Таким чином, підприємства в процесі розвитку проходять п'ять стадій, які відрізняються одна від одної внутрішніми характеристиками. До загальних характеристик належать вік, розмір та ступінь формалізації.

В результаті проведеного дослідження було згруповано підприємства Харківського регіону за стадіями життєвого циклу. Отже, визначення стадії життєвого циклу дозволить досліджуваним підприємствам оцінити свою діяльність та обґрунтувати шляхи і напрямки подальшого розвитку.

Література:

1. Гончаров В.М. Формування стратегії управління розвитком промислового підприємства на основі показників ефективності: Монографія / В.М. Гончаров, М.В. Макаренко, В.Ю. Припотень. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2007. – 136 с.

2. Корягіна С.В. Економічна оцінка та планування життєвого циклу розвитку підприємства: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / С.В. Корягіна. – Львів, 2004. – 21 с.

3. Мазоренко О.В. Формування моделі функціонування та розвитку підприємства / О.В. Мазоренко // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Ефективність бізнесу в умовах трансформації економіки» 30 травня – 1 червня 2008 р. – Сімферополь : видавничий центр Кримського інституту бізнесу, 2008. – С. 93 – 96.

4. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства : методологія, механізми моделі : Монографія / О. В. Раєвнева. – Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2006. – 496 с.

5. Управление крупным промышленным комплексом в транзитивной экономике : Монография / Под общ. ред. проф. Ю.Г. Лысенко, проф. Н.Г. Гузя. – Донецк : ООО "Юго-Восток, Лтд", 2003. – 670 с.

6. Широкова Г.В. Модели жизненных циклов российских компаний : результаты эмпирического исследования / Г.В. Широкова // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 11. – С. 25 – 34.

7. Hanks S. H. Tightening the life-cycle construct : a taxonomic study of growth stage configurations in high-technology organizations / S.H. Hanks, C.J. Watson, G.N. Jansen Chandler // Entrepreneurship Theory and Practice. – 1995. – Winter. – P. 5 – 30.